

949.65
1264.

PETRO KITO

EMIN MATRAXHIU

7224

SHTËPIA BOTUESE «8 NENTORI»

PARATHËNIE

«Epoka e Rilindjes është një epokë revolucionare demokratike me shumë rëndësi në historinë dhe në letërsinë e popullit tonë, — ka thënë shoku Enver Hoxha — është një epokë e ndritur, e udhëhequr nga idetë iluministe, nga njerëzit tanë të shquar të asaj periudhe, që me të drejtë është quajtur Rilindja e Kombit, dalja nga errësira mesjetare feudale, imperialiste në dritë, në kryengritje, në luftë për liri, pavarësi, demokraci, për dritë dhe arësim».¹⁾

Rruga shekullore e historisë së popullit tonë, të cilën ai e ka çarë me shpatë në dorë, është plot ngjarje të mëdha frymëzuese, plot shembuj të shkëlqyer luftëtarësh të vendosur të pushkës e të pendës, që i kanë pri atij në këtë rrugë të vështirë, por të lavdishme. Pas çlirimit të vendit, nën kujdesin e Partisë, është bërë një punë e madhe, me artikuj në shtyp dhe botime të veçanta, për njohjen e këtyre ngjarjeve, të jetës dhe të veprës së figurave më të shquara të historisë sonë.

Por historia e vendit tonë të vogël është e madhe.

1) E. Hoxha, Raprcete e fjalime, 1967-1968, f. 368.

Lufta e popullit tonë gjatë shekujve për liri e pavarësi, për tokë e bukë, për ruajtjen dhe zhvillimin e gjuhës e të kulturës së tij kombëtare, është e gjerë. Herojtë e kësaj lufte janë të shumtë. Disa prej tyre janë bërë shembull prej kohësh. Por ka me dhjetëra e qindra të tjerë, jo më pak heroikë në jetën dhe veprën e tyre, dëshmitë e luftës së të cilëve kanë mbetur ende nëpër dosjet arshivale, nëpër koleksionet e pakta të shtypit përparimtar të së kaluarës, që ndodhen në arshivat e bibliotekat tona dhe shfletohen vetëm nga studjues të historisë. Partia dhe shoku Enver, porosisin që këta militantë të shquar të popullit tonë të njihen e të vlerësohen për kontributin që kanë dhënë në zhvillimin progresiv të shoqërisë shqiptare. Vendimi i Komitetit Qëndror të PPSH i 7 korrikut 1959 «Mbi traditat patriotike revolucionare të popullit tonë dhe masat për njohjen dhe zhvillimin e tyre të mëtejshëm», me të cilat, «gjatë luftës nacionalçlirimtare... Partia edukoi dhe mobilizoi masat e gjera të qytetit dhe të fshatit në luftë për çlirimin e vendit dhe vendosjen e pushtetit popullor»¹⁾, shtroi detyra të rëndësishme para historianëve, shkrimtarëve, punonjësve të artit e të kulturës, gazetarëve, etj., për ta nxjerrë në dritë trashëgiminë e lavdishme të së kaluarës.

Këtij qëllimi i shërben edhe libri «Emin Matraxhiu» i punuar nga Petro Kito.

Emin Matraxhiu është një nga patriotët e shquar në historinë e vendit tonë, i cili pothuaj nuk njihet në shkallë kombëtare deri tani. Ai është një patriot i flaktë e konsekuent demokrat përparimtar, mësues i apasionuar i shkollës shqipe, shkrimtar e gazetar

1) PPSH — Dokumenta kryesore, vëll. III, f. 246.

i talentuar e i guximshëm, bir besnik i popullit, i cili pjesën më të madhe të jetës së tij të shkurtër 32-vjeçare (1890-1922), ia kushtoi luftës për lirinë dhe pavarësinë e atdheut, për konsolidimin, mbrojtjen dhe zhvillimin e Shqipërisë së pavarur në rrugën e demokracisë.

Ndonëse autori përshkruan këtu veprimtarinë luftarake dhe krijimtarinë publicistike të një personi të vetëm, për vetë pjesëmarrjen e tij aktive e të gjithanshme në ngjarjet e vrullshme të viteve 1907-1922, lexuesi njihet edhe me aspekte të luftës së popullit shqiptar kundër pushtuesve të huaj në këtë periudhë e, sidomos, me luftën e bërë në faqet e shtypit demokratik nga intelektualët përparimtarë, kundër klasave reaksionare, çifligare e borgjeze, që përpiqeshin ta mbanin popullin shqiptar nën zgjedhën e tyre ekonomike e politike, në errësi të padituri.

Autori ka mundur të përshkruaj me sukses, në të gjitha aspektet ekonomike, shoqërore e politike, jetën e veprimtarinë e patriotit dhe publicistit të talentuar Emin Matraxhiu. Në punimin e këtij libri ai është mbështetur në mësimet e shokut Enver Hoxha, i cili, duke folur për rilindasit, ka nënvizuar se ata «duhet të vihen drejt në epokën kur kanë jetuar, punuar dhe luftuar, duhet të vihen në dukje idetë e tyre, të cilat ishin prodhimi i zhvillimit të shoqërisë së asaj epoke, duhet të vihen në dukje qëllimet e tyre ku synonin imediatisht dhe në perspektivë»¹).

Emin Matraxhiu, si bashkëluftëtar i Avni Ruste-

1) Enver Hoxha, Raporte e fjalime, 1967-1968, f. 369

mit, Halim Xhelos, etj., është njëri nga mjeshtrit më të mirë të satirës politike në historinë e shtypit shqiptar para çlirimit. Vlera e shkrimeve të tij qëndron, para së gjithash, në përmbajtjen e tyre të shëndoshë ideore, në forcën e tyre të madhe goditëse e demaskuese kundër tradhëtarëve e shfrytëzuesve — bejlerëve e çifligarëve. Pikërisht këtu qëndron edhe merita e autorit, që ka ditur, nëpërmjet Emin Matraxhiut, të japë luftën e forcave përparimtare të viteve 1921-1922 për zhvillimin demokratik të Shqipërisë.

Përmes shumë shembujve të përmendur dhe teksteve të shkrimeve më të mira që botohen në fund të librit, del qartë se ky publicist kishte qartësi e pjekuri politike për kohën e vet dhe për ambientin ku lindi dhe u formua. Guximi për të folur hapur kundër armiqve të popullit dhe për të marrë pjesë drejtpërdrejt në aksione, mprehtësia me të cilën ai shikonte dhe i trajtonte ngjarjet, është një shembull që meriton të vihet në dukje. Në shkrimet e tij duket qartë papajtueshmëria me armikun e klasës, me prapambetjen, me inercinë, me spekulantët dhe matrapazët politikë. Shumë shkrime të Emin Matraxhiut në «Tragëzat e mullirit» të gazetës «Shkumbini», e ruajtën vlerën e tyre edhe në dekadat e mëvonshme, kur populli ynë vazhdoi të ndeshej me tradhëtinë e klikave sundonjëse feudalo-borgjeze. Përshkrimi demaskues që i ka bërë ai, p.sh., pseudopatriotit Mehdi Frashëri, për vitet njëzet e tridhjetë na e bën më të qartë veprimtarinë e tij tradhëtare në vitet dyzet e, sidomos, në vitet e Luftës nacionalçlirimtare.

Satira e Emin Matraxhiut shquhet, gjithashtu, për mjeshtërinë artistike, për koncizitetin dhe figurën

e goditur, për gjuhën e kuptueshme nga të gjithë. Në shkrimet e tij nuk shikon humor për humor, por gjithshka është në funksion të idesë, në funksion të goditjes së kundërshtarit.

Në luftën kundër pushtuesve të huaj e veglave të tyre, bejlerëve çifligarë e borgjezëve konservatorë, Eminin nuk e mposhti asnjë pengesë e vështirësi. Atë nuk e përkulën dot armiqtë as me masat e tyre, gjithnjë e më të rrepta, represive. Katër herë u arrestua dhe u burgos ai. Herën e tretë u dënua me vdekje dhe shpëtoi për qime nga ekzekutimi. Por edhe nga biruca e burgut vazhdonte të shkruante, ndërsa, me t'u liruar, hidhej në luftë për interesat e popullit e të atdheut akoma më i vendosur. Si bir i denjë i vegjëlisë, Emini ishte i zhveshur nga çdo ndjenjë karrierizmi dhe ambicjeje për të zënë poste drejtuese në aparatën qeveritar çifligaro-borgjez të kohës, të cilin e urrente në kulm, dhe qëndroi deri në fund të jetës së tij një luftëtar i thjeshtë, një njeri modest, i pari në luftë, në punë e sakrificë dhe i fundit në pretendime.

Nga studimi i krijimtarisë së tij të pasur publicistike, e cila ka vlerë ideo-artistike edhe për ditët e sotme, ai na paraqitet si një nga gazetarët tanë më përparimtarë të së kaluarës, sidomos në fushën e panfletit dhe të satirës politike. Në shkrimet e tij pasqyrohen idetë iluministe të rilindasve dhe pikëpamjet revolucionare më të avancuara të kohës në vendin tonë.

Ky libër i Petro Kitos, pas atij «Elbasani në luftën për çlirim», që bën pjesë në serinë e botimeve shkencore popullore mbi ngjarjet e shënuara historike dhe jetën e patriotëve dhe të revolucionarëve, është një kontribut, që ndihmon në edukimin e ma-

save punonjëse, veçanërisht të brezit të ri, me traditat përparimtare të së kaluarës të vendit tonë, të cilat populli ynë, i udhëhequr nga mësimet e Partisë dhe të shokut Enver Hoxha, i ka ruajtur dhe i ka zhvilluar më tej si një armë e fuqishme edukimi e mobilizimi për zgjidhjen e problemeve të kohës.

Mentar Belegu

NXENËS I DALLUAR DHE PATRIOT I FLAKË

Njohja e jetës dhe e veprës së Emin Matraxhiut paraqet një interes të veçantë, sepse ato lidhen ngushtë me epokën vendimtare të zgjimit të plotë të ndërgjegjes kombëtare të popullit shqiptar, me periudhën e kryengritjes së tij të përgjithshme të armatosur, që çoi në shpalljen e pavarësisë së atdheut të vet, me luftën e tij të vështirë, plot të papritura, por heroike, për mbrojtjen e konsolidimin e pavarësisë dhe të tërësisë territoriale të shtetit të ri shqiptar dhe për zhvillimin e tij demokratik. Për realizimin e këtyre qëllimeve të larta luftoi me një vendosmëri e vetëmohim shembullor, me pushkë e me pendë, edhe Emin Matraxhiu, duke e bërë jetën e tij të shkurtër 32-vjeçare burim frymëzimi për brezat pasardhës.

Drithëshitësit elbasanas, Ismail Matraxhiu, kur lindi Emimi, në dimër të vitit 1890, as që i shkonte ndër mend se ky do të bëhej një luftëtar i shquar për interesat e atdheut e të popullit, se do të ndëronte vendlindjen dhe prindërit e vet. Ai me të shoqen, Behijen, të ndenjtur pranë vatrës, krahas gëzimit të natyrshëm prindëror që ndjenin duke

soditur fytyrën e njomë të foshnjës, mendonin të shqetësuar se si do t'u siguronin kafshatën tetë femijëve të tyre, që duheshin rritur.

Pikërisht në këtë ambient hallesh të familjes së tij dhe të vegjëlisë së shtypur e të shfrytëzuar nga sundimi turk dhe bejlerët vendës, në një periudhë të zgjerimit të vrullshëm të lëvizjes së rilindjes kombëtare për liri e pavarësi, filloi të rritej e të edukohej Emini i vogël me ide patriotike përparimtare.

Kur mbushi moshën 7 vjeç, prindërit e tij, në mungesë të shkollës shqipe, e regjistruan Eminin në shkollën fillore të Hafuz Karadakut. Pasi e kreu atë ai hyri në shkollën «Idadi i Mylqi» (gjimnazi i ulët) të Elbasanit. Por, në të njëjtën kohë, duke qenë nxënës i shkollës turke, Emin Matraxhiu mëson fshehurazi me zell të veçantë, nga mësuesi patriot Hysen Ceka, alfabetin dhe shkrimin e gjuhës së tij të dashur amëtare.

Që në vitin 1897, kur në Elbasan shpërthyen turbullira të mëdha antiturke kundër taksave të reja dhe për liri të mësimin të gjuhës shqipe, në të cilat delte qartë për të parën herë shkrirja lëvizjes fshatare me kërkesat e rilindasve, Emini i vogël çamarrrok u qep pas të jatit duke bërëtitur edhe ai nëpër rrugët e qytetit kundër pushtonjësve. Dhe sa më tepër rritej, aq më shumë formohej si luftëtar i vendosur dhe i vetëdijshëm, në kuadrin e veprimtarisë intensive patriotike të viteve të para të shekullit XX, që e bënë Elbasanin qendër të lëvizjes kombëtare shqiptare, gjë që u detyruan ta pohonin edhe vëzhguesit e huaj diplomatikë.

Pa mbushur ende 17 vjetët, Emin Matraxhiun e gjejmë në radhët e para të demonstratës së madhe të vegjëlisë së qytetit dhe të masave të gjera të